

FOLCLORUL ÎN GAZZETA DE DUMINECĂ (1904—1911)

În condițiile accentuării politicii de maghiarizare — dusă de guvernele de la Budapesta — frunțașii naționalităților asuprite din Austro-Ungaria au apelat la toate căile posibile pentru strângerea legăturilor cu poporul. Aceștia erau conștienți că doar ridicarea economică și culturală a acestuia putea asigura o bază puternică luptei de emancipare politică. În slujba realizării acestui deziderat s-a situat cu un rol important și presa, mult timp una dintre puținele posibilități de exprimare publică. Ziarele românești din Ardeal, de până la Unire, erau scrise cu credința preotului când slujește la altar și se citeau cu evlavie creștinului când se apropie de cuminătură¹.

Frunțașii sălăjeni hotărâsc editarea unui „organ de publicitate social-economică”, în condițiile conturării unor limpeziri în sânul mișcării naționale românești determinate de întărirea curentului activist, pe fondul unui recul al „pasivismului” în urma morții președintelui P.N.R., dr. I. Rațiu și a încetării apariției ziarului TRIBUNA, din Sibiu. Scopul mărturisit al GAZETEI DE DUMINECĂ, noul periodic² era de „a veni în nemijlocită atingere cu poporul și inteligența de la sate”³.

Foiaia sălăjană urma să apară o dată pe săptămână, duminica, la Șimleu-Silvaniei, începând cu data de 3 ianuarie 1904, dată cu adevărat memorabilă în istoria revuisticii din această parte de țară. Proprietar editor este unul dintre cei mai laborioși cărturari sălăjeni, Ioan P. Lazăr, afirmat în paginile TRIBUNEI lui Slavici, inițiatorul unei tipografii proprii (VICTORIA), memorabilă figură locală de patriot național, cunoscută în toate satele sălăjene⁴. Redactor-responsabil a fost la început ilustrul autor de basme și folclorist, Ioan Pop Reteganul, cu o faimă națională recunoscută, care moare din păcate în anul 1904, fiind urmat în această funcție de Victor Deleu (1906—1910) și de Dionisie Stoica (1910)⁵.

Modalitatea de concepere a ziarului este tipică pentru ceea ce se cheamă o gazetă pentru popor sau o gazetă populară, destinată în primul rând ridicării cultural-politice a poporului de la sate, cu rubrici speciale pentru învățământ, partea literară, manifestații artistice, iar pe prima pagină o ilustrație revelatoare, vizând fie marile instituții românești (palatul episcopal din Oradea, Castelul Peleş ș.a.), fie cele ale unor personalități (Partenie Cosma, deputații naționali etc.), căci așa cum scria I. Breazu în 1930 (*Patria*, nr. 15), condițiile din Transilvania reclamau în locul ziarului de senzație și informații zilnice, forma populară, săptămânală, care a prins teren mai larg și rădăcini mai adânci⁶.

¹ G. Tulbure, în *Almanahul Presei Române*, 1926, p. 90.

² M. Popa, în *ActaMP*, XVIII, 1994, p. 509.

³ În *Gazeta de Duminecă*, an I, 1904, nr. 1.

⁴ I. Ardeleanu sen., *Oameni din Sălaj. Momente din luptele naționale ale românilor sălăjeni*, Șimleu-Silvaniei, 1938.

⁵ M. Popa, *op. cit.*, p. 509.

⁶ *Ibidem*, p. 510.

Pe lângă materialele cu conținut politic sau economic, un loc important îl ocupă cele culturale, grupate în „Foișoara“ — rubrică deja consacrată de alte ziare românești (Foișoara sau Foița): *Tribuna*, *Telegraful român*, *Revista Orăștiei*, *Libertatea* ș.a. La fel ca toate gazetele amintite sau nu aci, și aceasta se va apleca asupra literaturii populare românești. Dar în efortul său de a reda în paginile sale acest gen de creație GAZETA DE DUMINECĂ s-a lovit de unele limite: apăsarea doar o singură dată pe săptămână, calitatea culegerilor depindea de pregătirea culegătorului, fie de împrejurarea care a determinat culegerea. La aceasta se mai adăuga și factorul subiectiv al repertoriului informatorilor cât și faptul că aceștia proveneau din medii diferite. Materialul este mult mai sărac decât în alte ziare ale vremii. Sistemizarea acestuia este deosebit de anevoioasă, datorită concepției folclorice a timpului.

Astfel pentru început ne permitem să facem câteva sublinieri statistice, legate de prezența folclorului în paginile Gazetei. Dintre cei opt ani de apariție, anul 1910 (al VII-lea) rezervă spații în mai multe numere textelor culese, urmând apoi 1909 și 1906. Cel mai sărac este 1911, ultimul de apariție, însă și incomplet; sistarea apariției făcându-se cu mult înaintea sfârșitului calendaristic al anului.

Trecând în revistă pe cei care au trimis material folcloric, atribuindu-și (sau atribuindu-li-se) calitatea de culegători am putea identifica 35 de „colaboratori“. Dintre aceștia 10 sunt învățători, 3 — cantori bisericești, 2 — studenți, un preot, un econom (agricultor), un „tunar“ aflat în Cluj. Restul nu au precizate ocupațiile. Celor de mai sus li se alătură și I. Pop Reteganul, redactorul foii, cu state mai vechi în acest domeniu.

Cel puțin patru dintre cei amintiți mai sus sunt tineri: Valeriu Crișan — „studinte“ în Blaj, G. M. Pteancu — teolog, Dumitriu Pop — prezentat ca „june econom“ în Drighiu în 1905, iar mai apoi soldat în Zalău și Iosif Țimel care pentru faptul că trimite din Zagra mai multe materiale grupate sub genericul „Versuri de dor — din cătănie“, ne face să îl considerăm ori soldat, ori recent lăsat la vatră. Nu excludem posibilitatea că în numărul avansat mai sus să existe și alți tineri. Între cei „inventariați“ de noi, se află și o femeie: Maria Melnec, din Mihalcea (Bucovina).

Cel mai activ îl considerăm a fi studentul V. Crișan, ale cărui materiale sunt adunate totodată și de pe o arie mai mare. Originar — probabil — din Ohaba (Comitatul Făgăraș), cele mai multe provin din ținutul natal. Alte materiale provin din ținutul Blajului, regiunea mai cuprinzătoare a Târnavelor, din Sângiorgiul-român, dar și folclor contemporan lui (exemplu suita de doine pe tema „românului în America“). Totuși o mare parte a materialului nu are indicată zona de proveniență.

Această colaborare ne permite să considerăm că foaia sălăjeană ajunge, ca răspândire, până la Blaj, unde cu siguranță nu se limitează la mediul studentesc. Mai mult considerăm că tinerii aflați la studii aici, plecând în vacanțe, acasă, au dus-o și în sate mai îndepărtate.

Foarte activ colaborator s-a dovedit a fi și învățătorul Teodor A. Bogdan, din Bistrița, cu atât mai valoros cu cât acesta a corespondat de-a lungul întregii apariții a ziarului, domeniile abordate fiind diverse. Pe lângă creația populară, acesta trimite și prelucrări în versuri a snou-

velor și anecdotelor care circulau la aceea vreme, pe seama unor etnii (țigani, jidani) sau a încălcărilor unor cadre ale comunității.

Fără intenția de a realiza clasamente, remarcăm și cantitatea de material trimisă de Patrițiu Chiș, începând cu anul 1910. Cea mai mare parte au fost versuri publicate sub genericul „Poesii populare”, valoarea lor fiind crescută și datorită faptului că provin din aceeași localitate: Giurtelecul Șimleului.

În comparație cu exemplele de mai sus, ceilalți „colaboratori” au o contribuție mai modestă cantitativ, fiind cei mai mulți ocazionali. Dar important ne pare a fi faptul că din punct de vedere al locurilor de unde provin acestea acoperă o arie geografică foarte întinsă. Așa de pildă au fost publicate materiale „localizate” după colaboratori astfel „de pe Țara Oltului”, „din Făgăraș”, „Onaca” (com. Făgăraș), Blaj, „Din jurul Blajului (Fur)”, „de pe Târnave”, Bistrița, Năsăud, din comitatul Bihor și firește din mai multe localități sălăjene ș.a.

Mai semnalăm contribuțiile în acest domeniu a două condeie literare mai cunoscute, dealtfel colaboratori insistenți ai *Gazetei de Duminecă*, E. Isac (sub pseudonimul I. Cassu)⁷ și I. V. Șoricu (D. Nica)⁸.

Nu putem să trecem cu vederea numele „șef-redactorului” I. Pop-Reteganel, cel care împreună cu Ioan P. Lazăr au publicat folclor din Sălaj în coloanele *Tribunei* sau în „*Biblioteca populară a Tribunei*”⁹. Cel dintâi a colaborat cu astfel de materiale la ziarul sibian încă din 1885, fiind în acest sens unul dintre cei mai activi. Aria de pe care provin textele din culegerile sale editate sau nu, este mult mai mare, depășind chiar Transilvania¹⁰. Acesta a început publicarea folclorului adunat însă, în *Familia*.

I. Pop Reteganel a avut în perioada „*Tribuna*” și o contribuție teoretică. Considerăm că prezența materialului folcloristic în foaia din Șimleu-Silvaniei nu se datorează modelului comun al ziarelor românești din Ardeal, care publicau asemenea culegeri, ci și pentru că „șef-redactorul” *Gazetei* își avea propria concepție despre importanța culegerii și valorificării creației populare. El este din punct de vedere al modului de clasificare a materialului de literatură populară, tributar orientării latiniste¹¹. Înregimentat mișcării folcloristice de la *Tribuna*, ideile pe care le va enunța vor purta însă amprenta angajării militante (și) a folcloristicii. Astfel acesta scria în articolul „Despre modul de a aduna materialul de literatură populară”: „Vedem adecă, că se ridică dușmani malițioși și ignorați, care ne prezintă lumii ca pe un popor barbar, fără limbă capabilă de cultivare, fără creier dezvoltat încât să poată primii cultura apuseană, fără inimă capabilă de educație europeană, ne prezintă ca pe un popor primitiv, leneș, ignorant, barbar după strictul înțeles al cuvântului Acestor fol de dușmani, firești nu le putem astupa gurile cu una cu două, dar dacă le vom arăta produsele literaturii noastre populare,

⁷ *Ibidem*, p. 511.

⁸ *Gazeta...*, I, 1904, nr. 4.

⁹ L. Ghegariu, în *ActaMP*, II, 1978, p. 389; D. Pop, în *Studii de istorie literară și folclor*, Cluj, 1968, p. 123.

¹⁰ D. Pop, *op. cit.*, p. 130—158.

¹¹ *Ibidem*, p. 112.

create de poporul care n-a învățat numai din cartea vieții ceea ce știe, atunci cu totul altă părere va avea despre noi¹². Astfel că literatura populară, considerată drept o oglindă a „geniului popular“ (idee mult mai veche), este chemată să dea replica cuvenită unor afirmații injurioase făcute de reprezentanții ideologiei oficiale maghiare¹³. Interesul față de folclor ține seama de noile necesități ale momentului social-istoric din Ardeal. Exploatarea creației poetice populare se face în sens realist, orientând-o într-o direcție științifică, propunând o abordare lingvistică. Se evidențiază astfel și ideea valorii stilistice și de limbă națională a limbii din poezia populară¹⁴. De aici necesitatea reproducerii cu fidelitate a materialului adunat. I. Pop-Reteganul recomandă, referindu-se la poeziile populare, că e necesar ca ele să fie notate întocmai cum le rostește poporul, „fără a adauga ori a lăsa, ceva afară“ condamnându-i pe cei ce își „permit licenții poetice, care aici n-au loc“¹⁵.

Folcloristul sălăjean solicitând materiale de literatură populară urmărirea realizarea unui „op care să oglindeze cât s-ar putea de clar viul spirit al poporului“¹⁶. Așadar în eforturile sale împinge investigațiile spre studiul psihologiei populare. El demonstrează că spiritul voinicesc este cel mai bine reprezentat la români¹⁷. Așadar „trecutul“ primului redactor-șef al *Gazetei de Duminecă*, este un gir al activității de publicare a materialelor folclorice, de către acest ziar.

Astfel publicând o suită de poezii populare, culese de Dumitru Pop, sub titlu apare și nota „Din Sălăgiu, în dialect sălăgenesesc“¹⁸. Aceeași grijă a transcrierii exacte reapare și pentru o „schiță tradițională, culeasă din gura poporului“, din Maramureș, despre înfrângerea tătarilor în lupta de Borșa, mai exact de la „un veteran cu numele «Ioan Pleș al Gafiei» din Jód, care a repausat în anul 1903 în etate de 103 de ani“. Petru D. Bilițiu — cel care a comunicat revistei această legendă — scria în final că a considerat „a reproduce după puțință — tezaurul acesta în simpla lui splendoare originală, căci dacă îmi place a mă mândri cu eroismul străbunilor: nu-mi e rușine nici de provincialismul lor, în care află limbismul (lingvistul — n.n.) tesauri aduși din Roma“¹⁹. Unele cuvinte sau expresii sunt explicate în text, pentru înțelesul cititorilor. Redacția subliniază la rândul-i că „am și publicat în întocmai, iotă de iotă, de o parte pentru cuprinsul ei istoric, de altă parte pentru că-i scrisă în provincialismul fraților noștri din Maramureș“²⁰. Cu altă ocazie redacția scria „Sub rubrica «Din bătrâni» vom publica cu plăcere poezii și proze remase reslețe de la bătrânii noștri, că în unele din ele aflăm o limbă aleasă și dulce «ca un fagure de miere» cum e bunăoară și în poezia (. . .)

¹² *Tribuna*, VII, 1890, nr. 120.

¹³ D. Pop, *op. cit.*, p. 112.

¹⁴ *Tribuna*, loc. cit.

¹⁶ *Ibidem*, IV, 1887, nr. 243.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁷ D. Pop, *op. cit.*, p. 114.

¹⁸ *Gazeta de Duminecă*, I, 1904, nr. 22.

¹⁹ *Ibidem*, nr. 38.

²⁰ *Ibidem*.

ce mi-a trimis un bătrân venerabil, abonat al Gazetei noastre dl. I. Sabo din Ardihat²¹.

De reținut și atenția pe care P. D. Bilțiu o acorda variantelor. Acesta a remarcat că „prin toate comunele românești din Marmația povestesc bătrânii despre înfrângerea tătarilor de la Borșa, care de care însă: cu variante una mai interesantă de cât alta. La de acele vom reveni de altădată²².”

Pe de altă parte remarcăm, ca o scădere, faptul că în puține rânduri este amintită sursa primară, „informatorul”, cel de la care a fost auzită. La aceasta se mai adaugă numărul foarte mare de versuri, care nu au semnalat locul de proveniență, exact. Considerăm că cei mai mulți au consemnat pentru prima oară ceea ce se vehicula prin sat la momentul respectiv, în diferite ocazii, fără a încerca să aprofundeze, să redea în-tregul, mulțumindu-se cu fragmente de cele mai multe ori. Astfel ei s-au transformat în simpli „informatori”.

Dintre aceștia Dimitrie Pop, din Drighiu a fost „informator” al lui D. Stoica și I. P. Lazăr pentru datele etnografice publicate în „Schița monografică a Sălajului” (1908), iar Mihai Bene (cantor) din Unimăt a fost unul dintre informatorii lui I. Pop Reteganul, căruia îi comunica folclor adunat din diferite localități din Sălaj²³. Ei publică și sub semnătură proprie în *Gazeta de Duminecă*.

Puțini sunt cei care indică sursa de unde au auzit una sau alta din piesele trimise, demonstrând astfel munca de „culegător”. Astfel întâlnim formule de genul „Cântece populare culese de M.C. învățător. Auzite de la N. N. Frunțeșiu din Șirnea”; „Versul Cășlegilor — Auzită de la răposatul Mihai Huzu, fost cantor bisericesc în Mica și comunicată de A. Bugnariu învățător”; „Pasărea și câinele — comunicată de Dimitrie Pop, auzită de la Dumitru Venter din Drighiu”; „Balada — trimisă de V.P.R., auzită de la o babă din jurul Șimleului”; „din înțelepciunea unui cioban” ș.a.

Trecând la capitolul creației populare putem aprecia că poezia populară reprezintă cantitativ cea mai importantă parte a materialului publicat.

Colinda, de pildă, este prezentă doar în numărul apărut în perioada Crăciunului, lipsind chiar în unii ani (1909, 1910).

Importanța acestora pentru cercetătorul de azi este mai mică, ele fiind cu motive religioase, surprinzând pe alocuri prin deviața de la schemele consacrate. Astfel avem un exemplu în care tratând fericirea ce cuprinde cerul și pământul la nașterea lui Isus, este adusă în antiteză imaginea Iadului:

„Iadul de plânse răsună
De gândești, că din cer tună,
Și dracii-s cu mare frică
Neputând grăi nimică”.

²¹ *Ibidem*, nr. 23.

²² *Ibidem*, nr. 38.

²³ L. Ghergariu, *op. cit.*, p. 399.

²⁴ *Gazeta de Duminecă*, II, 1905, nr. 51.

În același număr al ziarului ne este oferită o altă colindă, axată pe tema păcatului originar: „Adam dacă a greșit”. Izgonit din Rai, întâiul dintre oameni, jelește noua sa situație și îi reproșează Evei:

„Amar Evă, ce făcuși
Pe tine te ascultaiu
Din pomul oprit mâncai”.

Spășit, Adam îl roagă pe Dumnezeu să-i ierte:

„Dar, Doamne, cu mila ta
Cată spre zidirea ta
Și nu ne lăasă scârbiți
Să fim până la sfârșit”.

Interesantă ne-a părut și una dintre colinzile trimise de Teodor Maxim, din Răstołtu Mare și pe care o reproducem mai jos:

„D'astă gazdă s'a sculat,
Mândră masă
A'ntins în casă,
Deșteptând pe Dumnezeu.
Dumnezeu a și venit
Pe gazdă de l'a cinstit
C'un pahar galbin la mână.
Da'n toarta paharului
Scrișu-i spicul grâului,
D'a buza paharului
Scrișă-i vița vinului,
Da'n buza paharului
Scrișă-i raza soarelui.
Da'mprejur p'ângă pahar
Scrise-s stele mărunțele
Cu luceferi printre ele,
Să răsăie, să pripiască,
Pe jidovi să-i potopiască”²⁵.

În Sărăuad la sfârșitul colinzii se obișnuia să i se „strige” gazdei:

„Iar noi, cari colindăm,
De la Dumneata așteptăm,
Să ne dai un dar frumos,
În mărirea lui Christos.
Și vr'o doi trei pumni de nuci,
Să se joace bieții prunci.
Și-o fune lungă de porc.
Să o'ntoarcem p'ângă foc
Și-un colac de grâu frumos,
Ca pelița lui Christos.
Vă dorim ca să trăiți,
Întru mulți ani fericiți”²⁶.

Colinde au fost trimise din Raștołtu Mare, Șamsud și Corteșul de Sus. Ca și în alte cazuri cele mai multe nu au semnalat, locul de culegere.

Învățătorul bistrițean Teodor A. Bogdan a publicat în paginile *Gazetei de Duminecă* câteva balade: „Măndrele și generariu” („baladă din popor”), „Marcu”, „Moărtea voinicului”, „Sonu și turcii”, „Pruncul și Baba”. O altă baladă este semnată cu inițialele V.P.R. Acest capitol ar merita abordat separat, într-un studiu mai consistent, prin urmare nu vom zăbovi asupra sa.

²⁵ *Ibidem*, V, 1908, nr. 52.

²⁶ *Ibidem*.

De asemenea întâlnim și orații de nuntă „versul de Cășlegi — închinare la nuntă” sau „chiuitori la ospăț (...) când duce chemătorul găina la Nănaș”. [II, (1905), nr. 52; VI (1909) nr. 4].

Demn de reținut am considerat și „Cântecul ciobanului”, „cules de M.C. în-vățător. Auzit de la N. N. Frunțeșiu din Șirnea”, datorită motivului mioritic al morții ciobanului. Acesta, murind în munți, rămâne pe seama grijii naturii. Derularea descrierii ritualului de înmormântare se produce în ritmul dialogului: întrebare-răspuns. După stabilirea cadrului în care se produce moartea:

„Sus în vârful muntelui,
Sub cetina bradului
În bătaia vântului
Și'n urletul lupului”,

ne este dezvăluită forma morții:

„De trăznet, când a trăznit
Și pe min' m'a omorât”.

Deși pe întreaga durată a acțiunii prezentate nu se pomenește existența altor persoane, care ar fi putut să înlăptuiescă crima, înclinăm să afirmăm că moartea se datorează totuși acestora, fapt sugerat. Considerăm ca argumente versurile „Și'n urletul lupului” — acel urlet înfiorător, prevestitor al morții și „De trăznet, când o trăznit” ... — prezentarea unei morți fulgerătoare, neașteptate. În sprijinul afirmației noastre aducem și ultimele versuri care deplâng o soartă cruntă, neașteptată de păstor:

„Oițe și miorele
Flângeți-mă voi cu jele,
Plânge-ți acum, voi cu toate
Crunta și reaua mea soartă”.

Având în vedere că ciobanul nu se află niciodată singur cu turma, faptul că el își încredințează soarta diverselor elemente ale naturii, presupune că tovarășii săi l-au abandonat. Ori în cazul unei morți în condiții altele decât criminale, victima este înmormântată, creștinește.

În ansamblul său „Cântecul ciobanului” este o adevărată bijuterie a creației populare²⁷.

După cum am afirmat și în alte rânduri poezia lirică ocupă spații foarte mari, iar în cadrul acestora versurile inspirate de dragoste sunt foarte numeroase, ilustrând momentele prin care trec tinerii satului.

Alegerea mândrii se face în primul rând după frumusețe, dar și după caracterul fetelor:

„Cătu-i țara ungurească
Nu-i ca fata românească
Când ia brăul și să'ncinge
Din obraz îi varsă sânge
Când ia brăiele-amândouă
Din obraz îi varsă rouă”. (nr. 17/1905)

sau:

„Pe lume și pe câmpie
Nu-i mândră să-mi placă mie.
Am aflat una amu
La buze-i ca zahăru”. (nr. 21/1908)

²⁷ *Ibidem*, VI, 1909, nr. 5.

²⁸ *Ibidem*, II, 1905, nr. 17.

Fetele frumoase și cu căutare la feciori erau pizmuite de cele urâte:

„Surată gălbinoasă,
Ce ești pe min'mânioasă?
Că ce m'o făcut frumoasă?
Că nu-i vina maicii mele
Ci e vina moașii mele,
C'a svârlit baia pe prune
Și mă iubește un june
Și-a zvârlit baia între pruni
Se mă iubească doi juni". (nr. 38/1909)

De cele mai multe ori natura devine confidentă celor apăsăți de dor:

„Codrule, codruțule
Deschide-ți cărările
Căci acasă nu mă lasă
Doru mândrei ce m'apasă.
Dorul mândri-i arzător
Și mă face călător". (38/1908)

Odată dragostea prinsă, dorul e tot mai greu:

„Dorul meu e numai dor
Nu-l pot spune tuturor,
Las' că-l știe oare cine
Care-l trage ca și mine
Că tot dintr-un loc ne vine". (nr. 17/1907)

sau:

„De-ar fi doru ca doru
N'ar mai bătrâni omu,
Dar doru-i un rău de căne
Bătrânește fără zile.
De-ar fi doru vânzător
Făce-m'ași neguțător
Și mi-ași scoate șatra'n rât
Și-ași vinde drag pe urât.
Mi-ași scoate șatra în prag
Și-ași vinde din el cu drag
Ba vinde-ași urât, și-ași da,
Din dragoste mi-ași lăsa". (nr. 19/1907)

sau:

„Eu cu dor, badea cu dor
Nu pot spune tuturor.
Două doruri într-un loc
Nu trebuie mai mare foc;
Două doruri într-o teacă
Nu trebuie mai multă pară,
Ardă-te focu de dor
Și pe tine bădișor".

Dar nu toate „dragostile” se sfârșesc prin căsătorie. La unele, părinții se opun:

„Bade pentru ochii tăi
Mă urăsc părinții mei
La fântână nu mă mână
Dup-o țăr de apă bună,
La prilaz nu-mi dau răgaz
Cată bade să te las". (nr. 26/1907)

În unele cazuri o dragoste mare împiedicată, se putea transforma într-o tragedie:

• • • • •
 „Când is colea la luat,
 Părinții nu i-au lăsat.
 Ei de mână s'au luat,
 Și-n fântână s'au aruncat.”
 • • • • •

Alteori unul dintre parteneri își găsea altă iubire:

„Frunză verde de alun
 M'a lăsat mândruța'n drum,
 M'a lăsat, că o-am lăsat,
 Că altă mi-am prins în sat,
 Colo'n vaea cea spinoasă,
 Oacheșă și mai frumoasă”. (nr. 49/1908)

În aceste cazuri însă exista și un răspuns:

„Bade, badișorul meu
 De nu ți'am fost draguță eu?
 Sângele-ți meargă părâu
 Stee când l'oi opri eu.
 De nu ți'am fost dragă tare
 Sângele îți meargă vale.
 De nu ți'am fost dragă bine
 Sângele meargă din tine;
 Ș'atunci să se oprească
 Când îi fi la mâta-n casă.
 Și atunci de s'ar opri
 Când la mâta nor'oi fi”. (nr. 15/1910)

sau:

„Cine ne-o strica pe noi
 Pe noi mândro pe-amândoi
 Aibă casa cucului
 Și odihna vântului”. (nr. 31/1907)

sau:

„Frunză verde de sasău
 Dați-ar mândră Dumnezeu
 Numai ce ți-oiu pofti eu.
 Să umbli tot pe uliță
 Cu oala după jintiță,
 Pe răzoare după flori
 Nebunind după feciori”. (nr. 31/1907)

Din lăcomie sau din nevoie unele căsătorii se încheie între reprezentanți ai unor trepte sociale diferite din satul tradițional; fie fata frumoasă, trebuie să meargă după feciorul bogat dar lipsit de calitate:

„Uite, maică, urâtul
 Cum îmi poartă inelul,
 Nu mi-l poartă să mi-l deie,
 Ci mi-l poartă să mă ieie.
 Decât urât să mă ieie
 Mai bine inelul pieie,

Că urât de m'a lua
 Eu, maică, m'oiu spânzura,
 De crenguța cimbrului
 În mijlocul târgului,
 ca să'nvețe maicile
 Să nu's deie fetele
 Pe toate ulițele". (nr. 47/1908)

sau invers, feciorul caută să se căsătorească pentru avere:

„Pentru două trei cârlane,
 Luai hâda, bate-o Doamne,
 Pentru doi ciuntați de boi
 Adusei ciuma la noi.
 Pentru că m'am însurat,
 Sara nu poți merge'n sat,
 La nevasta cea frumoasă,
 Că hâda ta nu te lasă". (nr. 24/1908)

Dar de cele mai multe ori părerea este alta:

„Maică măiculița mea
 Nu mă da după urât
 Ni de-avea casă cu zid,
 Dă-mă după care-mi place
 De n'avea casă și-a face". (nr. 33/1907)

sau:

„Decât să o iau bătrână
 Mai bine cu capu'n tină,
 Că de tină m'oiu spăla
 Dar de ea nu poți scăpa". (nr. 33/1907)

sau:

„Decât pită și slănină
 De la muierea bătrână,
 Mai bine o coajă arsă
 De la o fată frumoasă". (nr. 17/1907)

În alte cazuri, cu toate că dispun de avere fetele nu au trecere, rămânând nemăritate:

„Maică câșlegile trec
 O mă spânzur o mă leg.
 Maică cârnileaga vine
 Amar și vai de mine
 Că nu mă peștește nime". (nr. 1/1906)

În cazul unei căsătorii făcute fără voia lor, fetele mai suspină după iubirile dintâi:

„Dute dor unde te mâi
 Și te alină unde-ți spun.
 Unde-i clop cu pene'n cui
 De te-a'ntreba, că ce fac,
 Spune-i că m'am măritat.
 De te-a'ntreba, după cine:
 Dup'urât și amărăciune.
 De te-a'ntreba, după care
 Dup'amaru cel mai mare". (nr. 38/1908)

în timp ce feciorii le amăresc și mai mult sufletul:

„Mândră mândrulița mea
Când tu te vei cununa
Și popa te-a întreba
Place-ți urātu ori ba?
Mândră nu-i avea ce face
Ce îi zice că îți place”. (nr. 4/1905)

Un alt motiv al versurilor populare îl constituie abaterile de la normele morale ale societății tradiționale: — lenea:

„Că luni caer își făcea
Marți în furcă și-l punea,
Miercuri la târg se ducea,
Joi acolo târguia,
Vineri acasă venia
Și Sâmbăta odihnea
Și-o săptămână trecea.
Dumineca se spăla,
Lui Dumnezeu se ruga,
La biserică alerga
Cătră popa cuvânta:
Părinte Sfinția ta
Sărbătoare-i azi, ori ba,
Ori nebunit-o toaca?”. (nr. 2/1909)

— beția:

„Face-mi-ași șură și casă
Dar pălinca-i tot pe masă;
Mi-ași face casă și șură,
Dar pălinca-i tot la gură.
Cui îi place pălinca
Șase boi n'a mai mâna;
Cui îi place și vinu
N'a mai mâna nici unu”.

— îngâmfarea:

„Hopa, hopa pe podele
La oala cu rumenele
Știe dracul cum s-a uns,
Pe frunte nu i-a ajuns”. (nr. 17/1907)

— infidelitatea:

„Tu muiere, tu nevestă
Cine-i la fereastra noastră?
Mă bărbate nu fi prost,
Că alai cănele nost,
Tu muiere, tu bolundă
Cănele nost nu-i cu gubă”. (nr. 6/1910)

În vers și cânt și-au înecat oamenii și necazul:

„Mâncatu-s Doamne, de rele,
Ca iarba de păsărele;
Mâncatu-s și de streini
Ca iarba de boi bătrâni”. (nr. 33/1907)

„De la gură voie'mi fac
La inimă petri zac,
De la gură voie bună
La inimă petri sună“. (ib.)

sau supărarea pe slujbașii statului, mult prea sânguincioși:

„Birăule, birăule
Poarte-ți mâța căruța
Să-ți moară birăița,
Să te mânce temnița
Că n'ai umblat cu dreptate
Și mi-ai pus borneu pe spate“. (nr. 33/1905)

Feciorii satelor ardelene erau nevoiți să facă serviciul militar în condiții extrem de grele, impuse de autoritățile austriaco-maghiare. „Cătanele“ întâmpinau dificultăți decurgând din instruirea într-o limbă străină, dar și din obligația de a participa la războaie în serviciul unor interese străine. Jalea, revolta, înstrăinarea izbucnesc într-o abundență de expresii în cântecele de cătanie²⁹. De acest gen de creații nu duc lipsă nici paginile *Gazetei de Duminică*. În acest caz nu funcționează mitul Bunului Împărat:

„Bată-te împărate bată
Ziua de mâni și de alaltă,
De plângerea fetelor
De dorul feciorilor“. (nr. 37/1908)
„Când ți-am fost maică mai dulce
M'a jurat neamțul sub cruce,
Când ți-am fost maică mai drag
M'a jurat neamțul sub steag“. (nr. 33/1905)

Dorul după cei dragi și de satul natal este cu atât mai greu cu cât feciorii sunt supuși unui tratament inuman:

„Neamțule cum nu ți-i jele
Văzând sângele pe curele
Mergând din spatele mele?
Neamțule cum nu ți-i greu
Că vezi sângele ciacău
Mergând din căpuțul meu?“ (nr. 33/1905)

În ceea ce privește sentimentul înstrăinării, durerea despărțirii de satul natal sunt foarte bine ilustrate și de „doinele din America“ trimise așa cum am mai scris de V. Crișian. Luată împreună, aceste creații, care oglindesc o realitate nouă creată de fenomenul — mai nou — al emigrării, dezvăluindu-ne un tablou ne tocmai colorat al situațiilor prin care sunt nevoiți să treacă cei ce au ales această cale.

Mai consemnăm cele câteva povestiri al căror mesaj este desprins din înțelepciunea populară, chiar dacă personajele unora vin dintr-o lume a necuvântătoarelor. Ne limităm doar la a le pomeni titlurile: „Purceluș fără alunecuș“, „Neamțul la bătălie“, „Omul și scorpia“, „Chivăra trăiește, chivăra plătește“, „Lăcomia“, „Vulpea cu șapte minți“ (aceasta comunicată de Maria Melnec din Bucovina), „Ce a născocit Avestita“, „Pasărea și câinele“.

²⁹ A. Goția, în *Repere sibiene*, II, 1980, p. 337.

În încheiere menționăm cele patru studii asupra creației populare: „Poporul român în poezia sa” — de Simeon Goican, student teolog în anul III, „Codrul în poezia noastră populară”, „Dragostea în poezia noastră populară” (cu texte din colecția Jarnik-Bârseanu) și „Șezătoarea și foloasele ei”, — conferință ținută la despărțământul Șimleu al Astei, de către Emanuil Stoica. La acestea se adaugă articolele „Ouăle de paști” (reproducere după Elena Voronca) și „Joiărița”, scris de I. Dariu din Brașov.

Gazeta de Duminecă și-a avut rolul său în viața ținuturilor sălăjene și nu numai. Prin folclorul publicat în paginile sale își face un merit deosebit în promovarea valorilor spirituale ale satului românesc care a rezistat opresiunii, reușind să împingă primele generații spre orașele transilvănene. Valoarea acestor texte este suficient de mare încât să fie reunite într-un repertoriu comun.

VALENTIN ORGA

ANEXA

LISTA COLABORATORILOR

1. I. Adam
2. M. Bene — cantor — Unimăt / inf. C-tin Lazăr
3. P. D. Bîlțiu — Maramureș
4. Teodor A. Bogdan — Învățător, Bistrița
5. V. Bran
6. Bugnariu — învățător — Mica / inf. Mihai Huzu, fost cantor
7. I. Cassu — /E. Isac/
8. Patriciu Chiș — Giurtelecul Șimleului / inf. Ilie Ciulnic
9. Ioan I. Copăcianu — de pe Târnava
10. V. Crișianu
- Ohaba (com. Făgăraș)
- Blaj / inf. Nicolae Frățilă (Tur)
Idomir Tămaș (Ohaba)
11. I. Dariu — Brașov
12. G.P. — învățător
13. V. Galoș — învățător
14. — învățător din Almașu (com. Bh.)
15. M.C. — învățător / inf. N. N. Frunțașiu (Șirnea)
16. G. Maranc — Bucovina
17. Tudor Maxim — „tunar” Cluj, Răstoțu Mare
18. Maria Melnec — Mihalcea (Bucovina)
19. I. D. Mihaiu
20. D. Wica (Soicu)
21. S. Oros — învățător din Șimleu
22. Dumitru Pop — țăran, Drighiu /Zalău/ inf. V. Cucu
23. Iului Pop — Cut
24. Antoniu Papp
25. G. M. Pteancu — teolog — Prislop
26. N. Rosmarin — Bihor
27. S.F. — Corteșiu de Sus
28. I. Sabo — Ardihat
29. V. Sala — Bihor
30. Teodor Secan — Bucea
31. Șandru — cantor, Preuteasa

32. I. Tiukan — Sărăud
33. I. Abrudan Toboleanu — învățător
34. Iosif Timel — din Zagra
35. Ioan Pop Reteganul

FOLKLORE IM „SONNTAGSJOURNAL“ (1904—1911)

(Zusammenfassung)

Am 3. Januar 1904 publiziert das Sonntagsjournal aus Șimleu Silvaniei etliche Materiellen zur Studien der Folklore, angefangen von Balladen, Doina, Tranz-ausrufungen und Witzeleinen bis hin zur reinen Folklore.

Die Redakteure setzen in ihre Publikation den Materialien aus dem Landkreis Salasch keine Grenzen, weil in diesem Gebiet des Landes mehrere Kulturregionen zusammentreffen und sich gegenseitig beeinflussen.